

University of Groningen

Wie pest wie? Een netwerkbenadering van pesten

Veenstra, Réne; Huitsing, G.; Dijkstra, Jan; Lindenberg, S.

Published in:
Justitiële Verkenningen

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2008

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Veenstra, R., Huitsing, G., Dijkstra, J., & Lindenberg, S. (2008). Wie pest wie? Een netwerkbenadering van pesten. *Justitiële Verkenningen*, 34(5), 78-92.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Wie pest wie? Een netwerkbenadering van pesten

*R. Veenstra, G. Huitsing, J.K. Dijkstra en S. Lindenberg**

Dagelijks zijn ongeveer 200 miljoen kinderen en jongeren op de wereld slachtoffer van pesten (zie www.kanderstegdeclaration.org). Het is een complex en serieus probleem dat in alle landen voorkomt. In Nederland hebben we het dan over honderdduizenden kinderen. Pesten is een vorm van agressie waarbij één of meer personen proberen een andere persoon schade toe te brengen. Dat kan door te schoppen of te slaan, maar ook door buiten te sluiten, te schelden of uit te lachen. Kenmerkend aan pesten is dat de macht ongelijk is verdeeld en dat het stelselmatig gebeurt (Olweus, 1978, 1993). Het is iets anders dan plagen, wat vrienden onderling ook wel doen en wat meer incidenteel gebeurt. Pesten heeft gevolgen voor de geestelijke gezondheid en de verdere ontwikkeling van alle betrokkenen. Slachtoffers van pesten ondervinden er schade van, soms voor de rest van hun leven (Kaltiala-Heino, Rimpela e.a., 2000; Kumpulainen en Rasanen, 2000). Maar ook daders van pesten lopen het risico op lange termijn slechter af te zijn (Kaltiala-Heino, Rimpela e.a., 2000; Loeber en Dishion, 1983; Nansel, Craig e.a., 2004; Sourander, Jensen e.a., 2007). Voor onze samenleving als geheel leidt het tot kosten op het terrein van gezondheid, welzijn en justitie en tot een vermindering van de arbeidsproductiviteit (vergelijk Heckman, 2006). Naar pesten is al het nodige onderzoek gedaan (zie voor een overzicht: Espelage en Swearer, 2004; Vreeman en Carroll, 2007). Informatie over pesten wordt standaard verkregen via zelfrapportages.

* Dr. René Veenstra, Gijs Huitsing, dr. Jan Kornelis Dijkstra en prof. dr. Siegwart Lindenberg zijn werkzaam bij de afdeling Sociologie, Rijksuniversiteit Groningen. Correspondentie kan worden gericht tot de eerste auteur: ICS, Grote Rozenstraat 31, 9712 TG Groningen. Telefoon: 050-3636240; e-mail: d.r.veenstra@rug.nl. Dit onderzoek maakt deel uit van TRacking Adolescents' Individual Lives Survey (TRAILS). Deelnemende instellingen aan TRAILS zijn verscheidene disciplinegroepen van het Universitair Medisch Centrum Groningen, de Rijksuniversiteit Groningen, het Erasmus Medisch Centrum Rotterdam, de Radboud Universiteit Nijmegen, de Universiteit Utrecht en het Trimbos Instituut. Hoofdonderzoekers zijn prof. dr. J. Ormel (Universitair Medisch Centrum Groningen) en prof. dr. F.C. Verhulst (Erasmus Medisch Centrum Rotterdam).

Nadeel van deze methode is echter dat geen inzicht wordt gegeven in wie door wie wordt gepest. Bovendien bieden zelfrapportages geen informatie over de rol van het netwerk waarbinnen pesten plaatsvindt. Dit terwijl pesten vaak wordt gezien als een groepsproces (Atlas en Pepler, 1998; Salmivalli, Lagerspetz e.a., 1996). In dit artikel wordt van een nieuwe benadering gebruikgemaakt om pesten te bestuderen, namelijk een netwerkbenadering waarbij specifieke relaties tussen kinderen worden onderzocht. Deze netwerkgegevens over pesten zijn verkregen door scholieren uit het basisonderwijs en voortgezet onderwijs te vragen door wie ze worden gepest (Veenstra, Lindenberg e.a., 2007). Netwerkgegevens geven niet alleen inzicht in wie de daders en slachtoffers zijn van pesten, maar ook in de rol van het netwerk waarbinnen pesten plaatsvindt.

Als theoretisch vertrekpunt voor de bestudering van pesten gaan we uit van een doel-framingbenadering (Lindenberg, 2001, 2006). In deze benadering wordt ervan uitgegaan dat het waarnemen, evalueren en handelen van mensen ten dienste staat van de doelen die zij willen bereiken. Bovendien geeft de theorie aan dat de manier waarop een doel wordt bereikt, mogelijk wordt beïnvloed door andere doelen die tegelijkertijd zijn geactiveerd. Pesten is een vorm van strategisch handelen gericht op het domineren van anderen en het verkrijgen van status binnen de groep. Naast status is ook affectie een belangrijk doel voor jongeren (Hawley, 2003; Jarvinen en Nicholls, 1996; Lindenberg, 2001; Oldehinkel, Rosmalen e.a., 2007). Jongeren die dominant willen zijn (een manier om naar status te streven), zullen er doorgaans wel rekening mee houden dat dit niet ten koste gaat van het verkrijgen van affectie.

Deze theoretische benadering geldt als leidraad voor het onderzoek in dit artikel. In het eerste deel van dit artikel wordt ingegaan op de relatie tussen dader en slachtoffer en wordt gekeken naar de voorkeur van pesters voor bepaalde slachtoffers. De vraag is hier: waarom worden slachtoffers van pesten meestal niet door anderen geholpen? In het tweede deel van dit artikel wordt naar de invloed van de klassencontext op de acceptatie van pesten gekeken. De vraag die in dat deel centraal staat, luidt als volgt: maakt het wat uit voor de acceptatie van pesten als juist de populaire kinderen pesten? In het derde deel van dit artikel wordt ingegaan op groepsaspecten van pesten met als vraag: wanneer helpt zelfs de verdediging van slachtoffers door anderen niet of nauwelijks? De discussie

gaat in op de potentie van de netwerkbenadering voor het tegengaan van pesten.

De relatie tussen pesten, acceptatie en afwijzing

Pesters zijn vaak niet geliefd, maar toch grijpen klasgenoten niet snel in wanneer er wordt gepest. De vraag is waarom klasgenoten pesten laten gebeuren. Op basis van de doel-framingtheorie (Lindenberg, 2001, 2006) verwachten we dat hier een aantal verklaringen voor is (zie ook: Veenstra, Lindenberg e.a., in voorbereiding). Zo maakt het doel om dominant te zijn pesters scherp in het waarnemen van zwakte in anderen. Ze hebben een duidelijke voorkeur voor leerlingen die eruit liggen bij de rest van de klas. Verder is het waarschijnlijk dat de afwijzing van pesters vooral gebeurt door degenen die potentieel slachtoffer van hen zijn, maar dat zijn vaak niet de leerlingen die het meest effectief weten op te treden tegen pesters. Omdat pesters, zoals hiervoor beschreven, streven naar status zonder dat dit ten koste gaat van affectie, ligt het voor de hand dat pesters de klas opdelen in potentiële bronnen voor affectie (belangrijke anderen) en potentiële bronnen voor dominantie (slachtoffers om wie de belangrijke anderen niet geven).

Om deze verklaringen te testen hebben we gebruikgemaakt van een sociale netwerkvragenlijst, afgenomen bij 481 leerlingen afkomstig uit 26 basisschoolklassen (gemiddelde leeftijd: 10,5 jaar). Aan alle leerlingen vroegen we wie ze zelf pestten en door wie ze werden gepest. Daarbij vroegen we naar vijf verschillende vormen van pesten, waardoor we inzicht kregen in fysiek, verbaal en relationeel pesten. Via deze vragen konden we betrouwbare schalen opstellen voor pesters en slachtoffers (Cronbachs alfa's waren .87 of hoger). Behalve naar pesten vroegen we ook welke klasgenoten geaccepteerd of juist afgewezen waren, dat wil zeggen, leerlingen die vaak werden genoemd als beste vriend dan wel als helemaal niet leuk (Kupersmidt en Coie, 1990).

Van belang is verder dat al deze netwerkvragen voor zowel de eigen als de andere sekse werden gesteld. Het bleek dat jongens in het algemeen meer pestten dan meisjes, maar dat meisjes even vaak slachtoffer waren van jongens als van de eigen sekse. Dus in slachtofferschap was er geen sekseverschil (zie ook: Espelage, Mebane e.a., 2004; Solberg en Olweus, 2003; Veenstra, Lindenberg e.a., 2005).

Tabel 1: Pesten door jongens en meisjes gericht op de eigen of de andere sekse: relatie met afwijzing door jongens en meisjes (N=481)*

Pester	Afwijzing door jongens		Afwijzing door meisjes	
	Jongens zijn slachtoffer	Meisjes zijn slachtoffer	Jongens zijn slachtoffer	Meisjes zijn slachtoffer
Jongen	.39 (.12)**	-.01 (.11)	.02 (.09)	.41 (.09)**
Meisje	.58 (.20)**	.06 (.19)	.31 (.17)~	.39 (.09)**

* Resultaten van Tobit-regressieanalyse.

** $p < .01$

~ $p < .10$

We zien in tabel 1 dat pesters alleen worden afgewezen door degenen voor wie ze een bedreiging vormen. Wanneer jongens hun eigen sekse tot doelwit nemen, is dat gerelateerd aan afwijzing door jongens ($b = .39$, $t(480) = 3.28$, $p < .01$), maar niet door meisjes. Wanneer jongens de andere sekse tot doelwit nemen, is dat gerelateerd aan afwijzing door meisjes ($b = .41$, $t(480) = 4.37$, $p < .01$), maar niet door jongens. Wanneer meisjes hun eigen sekse pesten, hangt dat samen met afwijzing door meisjes ($b = .39$, $t(480) = 4.37$, $p < .01$), en wanneer ze jongens pesten, is dat gerelateerd aan afwijzing door jongens ($b = .58$, $t(480) = 2.91$, $p < .01$). Er is één effect dat we niet hadden verwacht: meisjes die jongens pesten, worden ook afgewezen door hun eigen sekse ($b = .31$, $t(480) = 1.81$, $p = .07$), maar voor de rest zien we precies wat we hadden verwacht: de dreiging van pesten is selectief.

Tabel 2: Jongens en meisjes die gepest worden door de eigen of de ander sekse: relatie met acceptatie door jongens en meisjes (N=481)*

Slachtoffer	Acceptatie door jongens		Acceptatie door meisjes	
	Gepest door jongens	Gepest door meisjes	Gepest door jongens	Gepest door meisjes
Jongen	-.32 (.08)**	-.03 (.09)	-.19 (.12)	-.11 (.08)
Meisje	.13 (.15)	-.07 (.10)	.10 (.16)	-.21 (.12)~

* Resultaten van Tobit-regressieanalyse.

** $p < .01$

~ $p < .10$

Uit tabel 2 valt op te maken dat pesters kien zijn in het uitkiezen van hun slachtoffers. Ingegeven door de doel-framingtheorie hadden we verwacht dat pesters bij het uitkiezen van slachtoffers van de eigen sekse opletten of ze bij hun eigen sekse laag scoren op acceptatie. We zien inderdaad dat jongens die gepest worden door andere jongens, laag scoren op acceptatie ($b = -.32$, $t(480) = -3.88$, $p < .01$) en dat

hetzelfde opgaat voor meisjes ($b = -.21$, $t(480) = -1.67$, $p = .10$). Elders gaan we meer uitgebreid in op de relatie tussen pesten en afwijzing door leeftijdsgenoten (Veenstra, Lindenberg e.a., in voorbereiding). Voor dit artikel is het belangrijk om te constateren dat netwerk-vragen het toestaan om analyses uit te splitsen naar de sekse van de dader (de pester is een jongen of een meisje), het slachtoffer (degene die wordt gepest, is een jongen of een meisje) en de beoordelaar (acceptatie en afwijzing door jongens dan wel meisjes).

Populaire leerlingen en acceptatie van pesten

Tot dusverre is met behulp van netwerkgegevens gekeken naar specifieke configuraties van daders en slachtoffers van pesten. In het tweede deel van dit artikel willen we nagaan in hoeverre het netwerk waarbinnen pesten plaatsvindt (hier: de klas), ertoe doet bij het beoordelen van gedrag door medeleerlingen. Pesten leidt in het algemeen tot afkeuring (Veenstra, Lindenberg e.a., 2005). Eerder onderzoek heeft ook laten zien dat de afkeuring afhankelijk is van wat de meerderheid doet. Pesters scoren minder laag op affectie (acceptatie door klasgenoten) in klassen waar veel wordt gepest (Chang, 2004; Sentse, Scholte e.a., 2007). In deze klassen is het pestgedrag blijkbaar een norm en daardoor worden pesters meer geaccepteerd. Maar is het belangrijk wat de 'massa' vindt of juist wat de 'elite' vindt? Op basis van de doel-framingtheorie wordt het aannemelijk dat hier ook andere doelen een rol spelen, vooral status. Imiteren van gedrag van de elite wordt zelf als statusverhogend gezien (Cialdini en Richardson, 1980). Het is waarschijnlijk dat pesten vooral dan acceptabel (of minder onacceptabel) wordt, als populaire kinderen zelf pesten. Dat houdt dus in dat het niet zo belangrijk is wat de meerderheid doet, maar wat de populaire kinderen doen. Om dat te onderzoeken zijn we de effecten van pesten op acceptatie door leeftijdsgenoten nagegaan bij ruim drieduizend leerlingen (gemiddelde leeftijd: 14,0 jaar) afkomstig uit 172 klassen voor voortgezet onderwijs (Dijkstra, Lindenberg e.a., in druk; Oldehinkel, Rosmalen e.a., 2007). In deze deelstudie wilden we nagaan hoe het pestgedrag van de hele klas (klassennorm), de populaire leerlingen (populaire norm) of de niet-populaire leerlingen (niet-populaire norm) van invloed is op de relatie tussen pesten en acceptatie. We vonden dat naarmate er in een klas meer werd gepest, de relatie tussen pesten en acceptatie minder negatief was. Dat lijkt op een

effect van de klassennorm. Echter, toen we de klassennorm gingen uitsplitsen naar wat populaire en niet-populaire leerlingen doen, bleek dat het negatieve effect van pesten alleen werd afgezwakt in klassen waar de populaire leerlingen pestten en niet in klassen waar de niet-populaire leerlingen pestten.

Tabel 3: Invloed van pesten op individueel niveau op acceptatie door leeftijdsgenoten, in interactie met pesten door niet-populaire en populaire leerlingen (N=3312)*

Variabele	B	SE	t
Sekse (1 = jongen)	-.01	.04	0.40
Individueel pesten	-.10	.04	2.43**
Niet-populaire norm pesten	-.20	.08	2.59**
Individueel pesten × niet-populaire norm pesten	.00	.01	0.17
Populaire norm pesten	-.06	.06	1.04
Individueel pesten × populaire norm pesten	.03	.01	2.58**

* Resultaten van multiniveauanalyse.

** $p < .01$. In analyses is gecontroleerd voor interacties met geslacht.

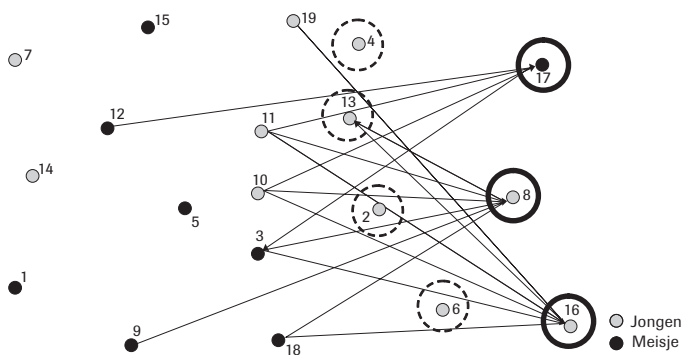
In tabel 3 zijn de bevindingen weergegeven. Uit de analyses blijkt dat pesten negatief gerelateerd is aan acceptatie door leeftijdsgenoten ($b = -.10$, $t(3310) = 2.43$, $p < .01$). Vervolgens blijkt dat dit effect niet wordt beïnvloed door de mate waarin niet-populaire kinderen pesten ($b = .00$, $t(3310) = 0.17$, $p = .90$), maar wel door het pestgedrag van populaire kinderen ($b = .03$, $t(3310) = 2.67$, $p < .01$). Dat wil zeggen dat als populaire leerlingen meer pesten, het negatieve effect van pesten op acceptatie wordt afgezwakt. Het lijkt er dus op dat het de populaire leerlingen zijn die bepalen of het effect van pesten meer of minder negatief uitpakt. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat het niveau van acceptatie over de hele linie lager ligt in klassen waar de populaire leerlingen veel pesten. Het mag dan zo zijn dat deelname van populaire leerlingen aan pesten de scherpe randjes van dat negatieve gedrag afhaalt omdat het samenhangt met een populaire status, voor de klas als geheel schaadt het pestgedrag van de populaire leerlingen de mate waarin er positieve relaties in de klas tot stand komen (zie verder Dijkstra, Lindenberg e.a., in druk). Deze uitkomsten laten zien dat informatie over de gehele groep meer inzicht geeft in pesten. Waar in bovengenoemde studie de focus lag op de positie (hiërarchie) van pesters in de groep en het effect van hun positie op de waardering van pesten, richten we ons in het derde deel van het artikel op de locatie (plek) van zowel pesters als andere betrokkenen bij pesten in het netwerk.

Groepsperspectief op pesten

Bij pesten gaat het niet alleen om de relatie tussen pester en slachtoffer. Pesters kunnen elkaar steunen en zelfs door 'assistenten' worden geholpen. Slachtoffers kunnen ook elkaar steunen en zelfs door niet-slachtoffers worden verdedigd. Op deze manieren kan pesten een groepsproces worden. Populaire pesters kunnen nog meer status verwerven door elkaar te steunen. Immers, zoals eerder vermeld, als leerlingen worden gesteund door een populair iemand gaat hun eigen status omhoog (Cialdini en Richardson, 1980). Hetzelfde effect is te verwachten voor populaire jongeren die niet zelf pesten maar pesters assisteren (dus toekijken en steun betuigen). Een groep populaire jongeren die bestaat uit pesters en hun assistenten, kan elkaar ook affectie geven, zodat de populaire jongeren zich niets van de afkeuring van de niet-populaire jongeren hoeven aan te trekken. Om te voorkomen dat ze affectie verliezen, hoeven ze dan niet eens nauwkeurig op te letten dat de slachtoffers worden afgewezen. Immers, de niet-populaire jongeren zijn voor de affectie van de jongeren in de populaire groep niet relevant.

Hoe kunnen we dit empirisch beproeven? De sociale netwerkvragenlijst en geavanceerde netwerk analyses stellen ons in staat om groepsprocessen met betrekking tot pesten zichtbaar te maken. Als voorbeeld voeren we een netwerk analyse uit op een van de basisschoolklassen uit het eerste deel van dit artikel (zie voor een uitleg van de gebruikte analyse methode: Huitsing, Veenstra e.a., in voorbereiding).

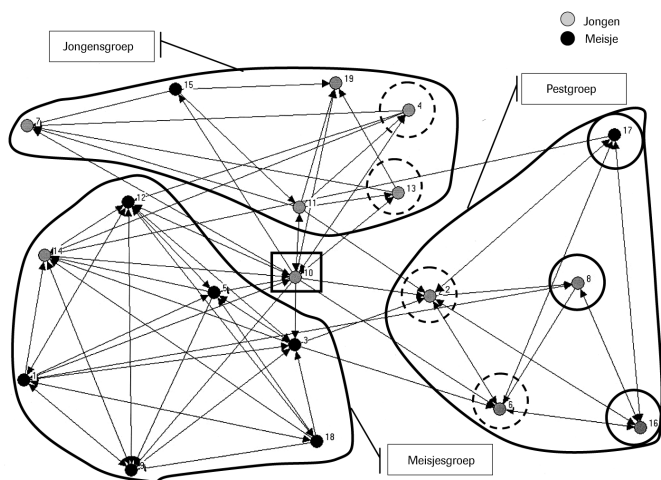
Figuur 1: Wie begint er met pesten? Nominaties voor pesters (en assistenten) gegeven door slachtoffers: de drie pesters zijn aangeduid met een doorgetrokken cirkel, de vier assistenten met een stippellijn

In figuur 1 zien we dat in deze klas drie pesters en vier 'assistenten' kunnen worden geïdentificeerd. Wanneer slachtoffers aangaven gepest te worden, werd meestal een van deze drie pesters genoemd als dader.

Het verdedigingsnetwerk van dezelfde klas (figuur 2) is meer gecompliceerd. We vonden een jongensgroep met vooral asymmetrische verdedigingsrelaties, een meisjesgroep met doorgaans wederzijdse verdedigingsrelaties en een groep met de pesters met eveneens wederzijdse verdedigingsrelaties. Tot slot had één leerling (nummer 10) verdedigingsrelaties met alle drie de groepen. Hoe kan het dat de slachtoffers wel worden verdedigd, terwijl de pesters toch geen risico op verlies van affectie willen lopen? Volgens de doel-framingtheorie moet het antwoord worden gezocht in het verschil in populariteit tussen de groepen. Inderdaad zien wij hier een groot verschil. Leden van de pestgroep zijn vele malen populairder dan leden van de twee andere groepen: de populariteit van de jongensgroep is gemiddeld .037, van de meisjesgroep .050, maar die van de pestgroep is .446. De vijf hoogste populariteitsscores (van .28 tot .67) in deze klas zijn voor de vijf leden van de pestgroep. Door elkaar te steunen verliezen de leden van de pestgroep dus geen affectie van belangrijke anderen, zelfs als hun slachtoffers worden verdedigd.

Figuur 2: Wie helpt er als je wordt gepest? Nominaties voor verdedigers gegeven door slachtoffers. De klas valt uiteen in drie verdedigingsnetwerken. Eén leerling is verbonden met alle groepen

Conclusie en discussie

De bevindingen in dit artikel laten zien dat voor het bestuderen van pesten twee dingen belangrijk zijn. Ten eerste moet goed rekening worden gehouden met doelen (en vooral met status en affectie als doelen), en ten tweede zijn netwerkgegevens onontbeerlijk. Niet alleen bieden netwerkgegevens inzicht in wie door wie wordt gepest, maar ook onder welke omstandigheden pesten meer of minder geaccepteerd is, en wat de rol is van verschillende locaties die jongeren in het sociale netwerk innemen.

Door de combinatie van verwachtingen uit de doel-framingtheorie en de netwerkragen over pesten vonden wij aanwijzingen dat pesters hun slachtoffers strategisch uitkiezen. Pesters willen zowel status als ook affectie realiseren. Hun behoefte aan dominantie richten zij niet op alle klasgenoten, maar vooral op degenen die zelden door anderen zullen worden verdedigd. Hierdoor verliezen zij weinig affectie door het pesten. Als pesters populair zijn, kunnen ze als groep zelfs slachtoffers uitkiezen die worden verdedigd. Verlies van goedkeuring door weinig populaire kinderen maakt hun dan niet veel uit. Maar hoe staat het met de lange termijn? Kunnen pesters dan wel nadelige gevolgen ondervinden? Uit eerder onderzoek is bekend dat pesters een groter risico lopen om betrokken te geraken bij delinquentie, criminaliteit of alcoholmisbruik (Sourander, Jensen e.a., 2007). In dit opzicht stellen Haynie, Nansel e.a. (2001) dat: 'bullying might allow children to achieve their immediate goals without learning socially acceptable ways to negotiate with others, resulting in persistent maladaptive patterns' (p. 31). Dus vanuit het oogpunt van beleid is het belangrijk iets tegen pesten te doen, niet alleen ten behoeve van de slachtoffers, maar ook ten behoeve van de pesters zelf. Wat volgt uit onze studies voor mogelijke maatregelen tegen pesten?

Dat pesters in staat zijn om anderen te domineren, is een belangrijke drijfveer voor hen. Uit onze studie komen echter ook aanwijzingen naar voren dat pesters ervoor waken dat hun gedrag een duidelijke afkeuring van belangrijke anderen oproept. Hieruit kan worden afgeleid dat wanneer pesters veel sterker verworpen zouden worden door hun klasgenoten, het pesten dan waarschijnlijk zal afnemen, zelfs voor leerlingen die sterk willen domineren. De leerkracht kan daarbij een belangrijke rol spelen door pesten af te keuren en een structuur te bieden waarin van leerlingen steeds wordt geëist dat

ze zich gedragen en waarin positief gedrag wordt bekrachtigd (Van Lier, Vuijk e.a., 2005).

Als leerkrachten het gedrag van de klas willen beïnvloeden, dan lijkt deze studie uit te wijzen dat het belangrijk is om daarbij rekening te houden met de positie van pesters in het netwerk; dat wil zeggen of ze al dan niet populair zijn in de klas. In het basisonderwijs geldt nog dat geliefd en populair zijn (in het Engels: *sociometric popularity* en *perceived popularity*) goed samengaan en dat vooral positieve kenmerken (anderen helpen, er leuk uitzien, goed zijn in sport) bijdragen aan populariteit. In het voortgezet onderwijs zien we steeds meer dat populaire leerlingen niet echt geliefd zijn, maar dat ze vooral nadrukkelijk aanwezig zijn (Cillessen en Rose, 2005). Dat opvallen bereiken ze niet alleen door positieve, maar ook door negatieve gedragingen, zoals agressie, delinquentie, roken en drinken (Dijkstra, 2007). Er zijn echter voorbeelden van succesvolle interventies waarbij op de populaire leerlingen wordt ingezet om algemeen negatief gedrag tegen te gaan (Campbell, Starkey e.a., 2008).

Naast de positie zijn ook de plek in het netwerk en de rol die jongeren hebben in het pestproces, belangrijk voor het verklaren van pesten (bijvoorbeeld pester of assistent). Dergelijke netwerkgegevens over schoolklassen kunnen nieuwe inzichten over pesten opleveren. Ten eerste is het mogelijk om na te gaan of schoolklassen bestaan uit verschillende groepen. In onze voorbeeldklas zagen we dat jongens en meisjes elk afzonderlijk een groep vormden. Interessant is verder dat we zagen dat pesters samen ook een groep vormden (zie ook Salmivalli, Huttunen e.a., 1997). Ten tweede maken deze bevindingen duidelijk op welke manier jongeren verschillende rollen tegelijkertijd kunnen vervullen, zogeheten hybride rollen (Goossens, Olthof e.a., 2006; Salmivalli, Lagerspetz e.a., 1996). Op basis van dit voorbeeldnetwerk met populaire pesters wordt duidelijk dat het pesten gericht is op andere groepen, maar het verdedigen beperkt is tot de eigen groep. Met andere woorden, het vervullen van twee rollen tegelijkertijd (in dit voorbeeld pester en verdediger) duidt niet op grillig, maar juist op voorspelbaar, *ingroup-outgroup*-gedrag: pesten van de andere groepen en verdedigen van de eigen groep (Gini, 2006, 2007).

Door netwerkgegevens over schoolklassen te verzamelen (en daarbij rekening te houden met status- en affectieaspecten) kunnen leerkrachten beter worden geïnformeerd over de positieve en negatieve relaties in hun klas. Vaak weten leerkrachten redelijk goed

wanneer er fysiek wordt gepest, maar in relationeel pesten, zoals iemand buitensluiten, hebben leerkrachten beduidend minder inzicht (Bauman en Del Rio, 2006; Yoon, Barton e.a., 2004). In het algemeen denken we dat het belangrijk is om ouders, leerkrachten, overblijfskrachten en anderen die met jongeren omgaan, inzicht te geven in hoe pesten ontstaat en hoe pesten effectief kan worden tegengegaan.

Via gerichte netwerkanalyse lijkt het mogelijk beter inzicht te krijgen in de relaties tussen verschillende leerlingen die bij pesten betrokken zijn. Ook biedt het mogelijkheden om de rol van verschillende groepen binnen de klas in kaart te brengen. Daarbij kan ook worden nagegaan welke rol populaire leerlingen spelen bij pesten. Via de netwerken van pesten kan ook worden nagegaan waar in het netwerk interventies hun effect hebben. Als door een interventie het pesten met een kwart afneemt, zijn de effecten dan overal in het netwerk waarneembaar? Werkt een interventie alleen bij kinderen die veel vrienden om zich heen hebben, of werkt deze ook bij kinderen die vrij geïsoleerd zijn? Meer inzicht in dat soort vragen is van groot belang. Talrijke kinderen en jongeren zijn slachtoffer van pesten. Echter niet alleen zij, maar ook hun klasgenoten hebben vaak langdurig hinder van de negatieve relaties in de klas. Nadelige gevolgen zijn er ook voor de daders zelf. Pesten blijkt vaak een voorbode van ander probleemgedrag. Inzicht in pesten is daarom noodzakelijk om de nadelige gevolgen voor slachtoffers, daders en de samenleving als geheel te bestrijden. Een netwerkbenadering biedt hierbij de mogelijkheid om kennis van en inzicht in pesten te vergroten.

Literatuur

Atlas, R.S., D.J. Pepler

Observations of bullying in the classroom

Journal of Educational

Research, jrg. 92, 1998, p. 86-99

Bauman, S., A. Del Rio

Preservice teachers' responses to bullying scenarios: comparing

physical, verbal, and relational bullying

Journal of Educational

Psychology, jrg. 98, 2006,

p. 219-231

Campbell, R., F. Starkey e.a.

An informal school-based peer-led intervention for smoking pre-

vention in adolescence (ASSIST): a cluster randomised trial

Lancet, 10 mei, 2008,
p. 1556-1557

Chang, L.

The role of classrooms norms in contextualizing the relations of children's social behaviors to peer acceptance

Developmental Psychology, jrg. 5, 2004, p. 691-702

Cialdini, R.B., K.D. Richardson

Two indirect tactics of impression management: basking and blasting

Journal of Personality and Social Psychology, jrg. 39, 1980, p. 406-416

Cillessen, A.H.N., A.J. Rose

Understanding popularity in the peer system

Current Directions in Psychological Science, jrg. 14, 2005, p. 102-105

Dijkstra, J.K.

Status and affection among (pre)adolescent peers and their relation with antisocial and prosocial behavior

Groningen, ICS, 2007

Dijkstra, J.K., S. Lindenberg e.a.

Beyond the class norm: bullying behavior of popular adolescents and its relation to peer acceptance and rejection

Journal of Abnormal Child Psychology, in druk

Espelage, D.L., S.E. Mebane e.a.

Gender differences in bullying:

moving beyond mean level differences

In: D.L. Espelage, S.M. Swearer (red.), *Bullying in American schools: a social-ecological perspective on prevention and intervention*, Mahwah (NJ), Erlbaum, 2004, p. 15-35

Espelage, D.L., S.M. Swearer (red.)

Bullying in American schools: a social-ecological perspective on prevention and intervention Mahwah (NJ), Erlbaum, 2004

Gini, G.

Social cognition and moral cognition in bullying: what's wrong? Aggressive Behavior, jrg. 32, 2006, p. 528-539

Gini, G.

Who is blameworthy? Social identity and inter-group bullying School Psychology International, jrg. 28, 2007, p. 77-89

Goossens, F.A., T. Olthof e.a.

New participant role scales: comparison between various criteria for assigning roles and indications for their validity

Aggressive Behavior, jrg. 32, 2006, p. 343-357

Hawley, P.H.

Prosocial and coercive configurations of resource control in early adolescence: a case for the well-adapted Machiavellian

Merrill-Palmer Quarterly, jrg. 49, 2003, p. 279-309

Haynie, D.L., T. Nansel e.a.

Bullies, victims, and bully/victims: distinct groups of at-risk youth

Journal of Early Adolescence, jrg. 21, 2001, p. 29-49

Heckman, J.J.

Skill formation and the economics of investing in disadvantaged children

Science, jrg. 312, 2006, p. 1900-1902

Huitsing, G., R. Veenstra e.a.

Bullying in schools: participant roles from a social network perspective

In voorbereiding. Beschikbaar op www.gmw.rug.nl/~veenstra

Jarvinen, D.W., J.G. Nicholls

Adolescents' social goals, beliefs about the causes of social success, and satisfaction in peer relations

Developmental Psychology, jrg. 32, 1996, p. 435-441

Kaltiala-Heino, R., M. Rimpelä e.a.

Bullying at school – an indicator of adolescents at risk for mental disorders

Journal of Adolescence, jrg. 23, 2000, p. 661-674

Kumpulainen, K., E. Rasanen

Children involved in bullying at elementary school age: their psychiatric symptoms and deviance in adolescence. An epidemiological sample

Child Abuse & Neglect, jrg. 24, 2000, p. 1567-1577

Kupersmidt, J.B., J.D. Coie

Preadolescent peer status, aggression, and school adjustment as predictors of externalizing problems in adolescence

Child Development, jrg. 61, 1990, p. 1350-1362

Lier, P.A.C. van, P. Vuijk e.a.

Understanding mechanisms of change in the development of antisocial behavior: the impact of a universal intervention

Journal of Abnormal Child Psychology, jrg. 33, 2005, p. 521-535

Lindenberg, S.

Social rationality versus rational egoism

In: J.H. Turner (red.), *Handbook of sociological theory*, New York, Plenum, 2001, p. 635-668

Lindenberg, S.

Prosocial behavior, solidarity, and framing processes

In: D. Fetchenhauer, A. Flache e.a. (red.), *Solidarity and prosocial behavior. An integration of sociological and psychological perspectives*, Berlin, Springer, 2006, p. 23-43

Loeber, R., T.J. Dishion

Early predictors of male delinquency. A review

Psychological Bulletin, jrg. 94, 1983, p. 68-99

Nansel, T.R., W. Craig e.a.

Cross-national consistency in the relationship between bullying

behaviors and psychosocial adjustment

Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine, jrg. 158, 2004, p. 730-736

Oldehinkel, A.J., J.G.M.

Rosmalen e.a.

Being admired or being liked: classroom social status and depressive problems in early adolescent girls and boys

Journal of Abnormal Child Psychology, jrg. 35, 2007, p. 417-427

Olweus, D.

Aggression in the schools: bullying and whipping boys

Washington (DC), Hemisphere, 1978

Olweus, D.

Bullying at school: what we know and what we can do

Oxford, Blackwell, 1993

Salmivalli, C., A. Huttunen e.a.

Peer networks and bullying in schools

Scandinavian Journal of Psychology, jrg. 38, 1997, p. 305-312

Salmivalli, C., K. Lagerspetz e.a.

Bullying as a group process: participant roles and their relations to social status within the group

Aggressive Behavior, jrg. 22, 1996, p. 1-15

Sentse, M., R. Scholte e.a.

Person-group dissimilarity in involvement in bullying and its relation with social status

Journal of Abnormal Child Psychology, jrg. 35, 2007, p. 1009-1019

Solberg, M.E., D. Olweus

Prevalence estimation of school bullying with the Olweus Bully Victim Questionnaire

Aggressive Behavior, jrg. 29, 2003, p. 239-268

Sourander, A., P. Jensen e.a.

Childhood bullies and victims and their risk of criminality in late adolescence: the Finnish from a boy to a man study

Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine, jrg. 161, 2007, p. 546-552

Veenstra, R., S. Lindenberg, e.a.

Bullying and victimization in elementary schools: a comparison of bullies, victims, bully/victims, and uninvolved preadolescents

Developmental Psychology, jrg. 41, 2005, p. 672-682

Veenstra, R., S. Lindenberg e.a.

The dyadic nature of bullying and victimization: testing a dual perspective theory

Child Development, jrg. 78, 2007, p. 1843-1854

Veenstra, R., S. Lindenberg e.a.

The complex nature of acceptance and rejection of bullying: a goal-framing approach with attention to status, affection, and sex differences

In voorbereiding. Beschikbaar op www.gmw.rug.nl/~veenstra

Vreeman, R.C., A.E. Carroll

A systematic review of school-based interventions to prevent bullying

Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine, jrg. 161, 2007, p. 78-88

Yoon, J.S., E. Barton e.a.

Relational aggression in middle school: educational implications of developmental research

Journal of Early Adolescence, jrg. 24, 2004, p. 303-318